

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA “BARIŞ BORU HATTI” VİZYONU

Bölgesinde yükselen güç konumundaki net enerji ithalatçısı Türkiye (petrolde %93, doğal gazda ise %97) her geçen yıl artmakta olan ihtiyacını makul/güvenilir bir şekilde karşılamının çok ötesinde bir hedef olarak bölgesinde enerji merkezi olmayı amaçlamaktadır.

Emre İŐERİ

Uluslararası büyük enerji projelerinin hayata geçmesinde çoğu zaman ekonomi değil, siyaset ön koşuldur. Bir diğer ifadeyle, kazan-kazan denklemleri ışığında enerji iş birliklerinin kurulabilmesi için taraflar arasında öncelikle -en azından belli bir düzeyde- siyasi eşgüdümün sağlanması gerekmektedir. Bu durum özellikle -güvenlik açığı olan bölgeler dâhil olmak üzere uzun mesafeler kat eden- ekonomik karşılıklı bağımlılık sağlayan

boru hatları için geçerlidir. Hakkaten de sınır aşan birçok doğal gaz hattını analiz eden kapsamlı bir çalışma, “boru hatlarının barışın tesis edilmesine yol açtığına yönelik herhangi bir kanıt olamadığı” sonucuna varmıştır. Enerji boru hatlarının tek başına bölgesel barış getir(e)meyeceğine yönelik bulgulara rağmen, birçok siyasetçi, akademisyen ve analist “barış boru hattı” fikrini canlı tutmuş, siyasi konjonktürün gerçekleşmelerine müsaade etmeyeceği projeler (Bakü-Erivan-Ceyhan, Katar-İsrail, Musul-Hayfa, vs.) önermişlerdir.

Bölge içi/dışı birçok devlet/devlet olmayan aktörün çatışan çıkarlarının olduğu Kafkaslar (BTC, BTE) ve Ortadoğu’daki boru hattı (İran-Türkiye) projelerinin hayata geçip işlerlik kazanmasında siyasi dinamikler belirleyici olmuştur. Hiç şüphesiz, kâğıt üzerindeki birçok projenin hayata geçmesi için de siyaset belirleyici olacaktır. Bu bağlamda İsrail-Kıbrıs-Türkiye ve Kuzey Irak-Türkiye boru hattı projesinin işlerlik kazanmasının önündeki siyasi engellerin irdelenmesi ve bunların aşılması yolunda öneriler getirmek son derece önemlidir. Söz konusu önerileri yapmadan önce, “barış boru hattı” vizyonu taşıyan Türkiye’nin dış enerji politikasında ilgili projelerin nereye oturduğuna değinmek yerinde olacaktır.

Türkiye’nin Boru Hatları Stratejisi

Bölgesinde yükselen güç konumundaki net enerji ithalatçısı Türkiye (petrolde %93, doğal gazda ise %97) her geçen yıl artmakta olan ihtiyacını makul/güvenilir bir şekilde karşılamının çok ötesinde bir hedef olarak bölgesinde

enerji merkezi olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye, enerji güvenliğinin temel prensibi olan tedarikçi çeşitlendirmesini gözeterek -dünyanın ispatlanmış petrol/doğal gazının yaklaşık %70’ini barındıran- Kafkaslar ve Ortadoğu’daki kaynaklara erişim için hem doğu-batı hem de kuzey-güney ekseninde birçok boru hattının kesişme noktasında kendini konumlandırmıştır. Bu noktada belirtmelidir ki Türkiye, kendisine bağlanacak olan çeşitli boru hatları projelerine verdiği destek yoluyla yakın bölgesinde kalıcı barış tesis etmenin hesaplarını yapmaktadır. Bugün söz konusu projelerden ön plana çıkanların başında İsrail-Kıbrıs-Türkiye ve Kuzey Irak-Türkiye boru hattı projeleri gelmektedir.

Afrodit’in Cazibesi, Kıbrıs için Nimet mi? Lanet mi?

Doğu Akdeniz bölgesi, tarih boyunca, üç kıtanın birleşme noktasındaki jeostratejik konumu nedeniyle -tek bir küresel hegemonun kontrolünde olmadığı dönemler dışında- büyük güçlerin rekabet alanı olmuştur. Günümüzde ise bu kritik bölgedeki “batmayan uçak gemisi” Kıbrıs’ın jeostratejik önemini daha da arttırmıştır. 2011 yılı Eylül ayında, Amerikan petrol şirketi *Noble Energy*, İsrail’in *Leviathan* sahasına bitişik olan Güney Kıbrıs Blok 12 (Afrodit) sahasında adanın yüz yılda tüketebileceğinden fazla miktarda (142-227 milyar metreküp (bcm)) potansiyel doğal gaz rezervi buldu. Bu gelişmenin hemen ardından Kıbrıs Rum tarafı İsrail’le iş birliği içinde sondaja başlayacağını ilan etmiş, buna cevaben Türkiye, Kuzey Kıbrıs’ın haklarını savunmak için “ne gerekiyorsa” yapacağını belirterek, konuya ilişkin sert bir

tutum takınmıştır. Şubat 2012’de ise Kıbrıs Rum tarafı, tartışmalı sularda yer alan sahalar için enerji şirketlerinden lisans başvuruları almaya başladı. Bunun karşısında Türk ordusu büyük ölçekli askeri tatbikatlar yaparak tartışmalı sahalardaki muhtemel Rum-İsrail enerji ortaklığına karşı gözdağı vermiştir. Hâlbuki taraflar, siyasi pozisyonları yerine iktisadi çıkarlarını ön sıraya koysalar keşfedilen kaynakların bölgeye barış gelmesi için nimet olduğunu görebileceklerdir.

Kimi analistler, keşfedilen kaynakların doğru yönetimini Kıbrıs barışı için “son fırsat penceresi” olarak sunmaktadırlar. Hakikaten de bu kaynakların kazan-kazan denklemiyle tüm paydaşların çıkarları gözetilerek yönetilmesi, barış yönünde önemli fırsatlar

sunmaktadır. Herkesin kazanan olacağı bir denklemin hayata geçmesi noktasında -bölge kaynaklarını en kısa, çabuk ve makul maliyetlerle AB enerji pazarına ulaştıracak- Türk rotası öne çıkmaktadır.

Hâlbuki tüm bu avantajlarına rağmen Türk rotasının gerçekleştirilmesi önünde birbirinin içine geçmiş siyasi engeller bulunmaktadır: Bunlardan biri, yaklaşık yarım asırdır süregelen Kıbrıs sorunu ve diğeri ise bu konuyla ilintili tartışmalı Münhasır Ekonomik Bölgeleri’nde (MEB) yer alan kaynakların nasıl paylaşılacağıdır. Şubat 2014’te Rum Lider Nikos Anastasiadis ve KKTC lideri Derviş Eroğlu’nun çözüme yönelik ortak bir metinde uzlaşmaya varmış olması Kıbrıs’ta barışın geleceğine yönelik umutları

arttırmıştır. Kimi analistlere göre iktisadi kriz içerisindeki Rum tarafının ivedi şekilde kaynakların geliştirilmesine ihtiyaç duyması sürecin başarıya ulaşma ihtimalini arttırmaktadır.

Tartışmalı MEB’in İsrail Leviant sahasının bitişiğinde yer alması nedeniyle İsrail-Türkiye siyasi ilişkilerinin düzeyi de Türk rotasının geleceğinde belirleyici olacaktır. Mayıs 2010’daki Mavi Marmara Krizi’nin ardından tarihinin en düşük seviyesine gerileyen ikili ilişkiler, İsrail Başkanı Netanyahu’nun 24 Mart 2013 tarihli özrüyle iyileşme sinyalleri vermiştir. Gelinen aşamada görüşmeler Mavi Marmara saldırısında ölenlerin ailelerine yapılacak tazminat miktarında tıkanmış durumdadır. Bunun yanı sıra, İsrail’in Filistin sorununa yönelik

tutumu -özellikle Gazze ablukası konusu- Türkiye'yle ilişkilerinin seyrini belirleyecektir.

Kürt Bölgesi Kaynakları ve Irak'ın Geleceği

Geleneksel olarak Türkiye, dış politikasını Irak'ın bütünlüğünün korunması yönünde kurgulamıştır. Özellikle 2010 yılında Amerikan güçlerinin Irak'tan çekilmesinden sonraki dönemde Türkiye'nin Irak'a yönelik geleneksel politikasında nisbi değişiklik gözlenmiş, bu durum en somut halini ise Türkiye-Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) hattında almıştır. Türkiye'nin birincil güvenlik endişesi olan PKK'yla mücadele konusunda ortak tutumun sağladığı siyasi zemin üzerinde taraflar -özellikle enerji sektöründe- ekonomik iş birlikleri geliştirmiş-

Keşfedilen kaynakların doğru yönetimini Kıbrıs barışı için "son fırsat penceresi" olarak sunmaktadırlar. Hakikaten de bu kaynakların kazan-kazan denklemiyle tüm paydaşların çıkarları gözetilerek yönetilmesi, barış yönünde önemli fırsatlar sunmaktadır.

lerdir. Hiç şüphesiz, Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun 2010 yılında Erbil'de Türk Konsolosluğu açmak için yaptığı ziyaret, bu süreçte mihenk taşı olmuştur. Bu ziyaret, Türkiye'nin 2023'teki petrol tüketiminin %32, doğal gaz tüketiminin ise iki kat artacağı öngörülerinde bulunulduğu bir dönemde meydana gelmiştir.

Bu ortamda taraflar bölgenin zengin potansiyel kaynaklarını -45 milyar varil petrol ve 3 trilyon metre küp doğal gaz rezervi- Türkiye üzerinden Batı piyasalarına ulaştırılması için Kerkük-Yumurtalık'a ek boru hattı projelendirmişlerdir. (Harita 2) Hakikaten de Türk devlet şirketi TPAO ile orta-ölçekli özel Genel Energy (GE) bölgedeki enerji yatırımlarını artırmışlardır. Hatta GE'nin Türkiye Başkanı Mehmet Sepil, Kürt bölgesindeki petrol kaynaklarının ihracına ilave olarak 2015 sonrası dönemde doğal gaz kaynaklarının da ihracatını gerçekleştirme yönünde niyetini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda GE, Irak merkezi hükümetinin siyasi iradesi dışında Kürt bölgesi kaynaklarını Ceyhan'a bağlayacak boru hattını projelendirmiştir. Şii Maliki liderliğindeki Bağdat merkezi hükümetinin itirazlarına rağmen 20 Mayıs 2012'de Ankara ve Erbil -Bağdat'ın denetiminin dışında olacak- boru hattının inşası için anlaşmışlardır. Geçen Aralık ayında ilgili boru hattının devreye girmesinin ardından,

Türkiye'nin arabuluculuk çabalarına rağmen, Erbil-Bağdat gerilimi giderek artmıştır, hatta Şubat 2014'te Bağdat Hükümeti, Erbil ve Ankara arasındaki petrol anlaşmasının yasadışı olduğunu öne sürerek konuyu uluslararası yargıya taşıma kararı almıştır.

Öneriler

Yukarıda Doğu Akdeniz ve Kıbrıs örneklerinde görüldüğü üzere sınıraşan boru hatlarının işlerlik kazanabilmesi için ekonomiden ziyade veya ekonomi değil, siyaset ön koşuldur. Ancak, taraflar arasında belli bir düzeyde siyasi uzlaşma sağlanması durumunda projelendirilmiş hatların hayata geçmesi mümkün olacaktır. Süreçte en kritik nokta, tarafların çatışmacı olan pozisyonlarını bir kenara koyarak, çıkarlarını (kaynakların geliştirilmesi) ön planda tutmaları olacaktır. Bunun için ise üçüncü tarafların - tüm eksiklerine rağmen tercihen Birleşmiş Milletler- gözetiminde güven arttırıcı mekanizmaların devreye sokulması gerekmektedir. Türkiye'nin arabuluculuk çabaları da ancak bu oluşturulacak mekanizmalar çerçevesinde barışa hizmet edecektir. Türkiye'nin tek taraflı tehditkâr girişimleri ise projelendirilen "barış boru hatlarının" gerçekleştirilmesi bir yana, bölgesel gerilimi arttıracaktır. ○

Yrd. Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi

